

XIII luku

YHTEISKUNNAN PERUSTA JA PÄÄLLYSRAKENNE

Edellisissä luvuissa osoitettiin, että Marx sai selville yhteiskunnan historiassa ilmenevän lainmukaisuuden ja toistuvuuden erottamalla yhteiskunnallisten suhteiden moninaisuudesta tuotannolliset, taloudelliset suhteet merkitykseltään ensisijaisina. Tuotantosuhteet ovat toinen tuotantotavan kahdesta puolesta, ne ovat yhteiskunnan tuotantovoimien kehityksen muoto. Samalla ne ovat taloudellinen perusta, jolta yhteiskunnalliset aatteet ja poliittiset, oikeudelliset ja muut yhteiskunnalliset laitokset kasvavat esiin.

Tässä luvussa tarkastelemme poliittisten, oikeudellisten, filosofisten, uskonnollisten, esteettisten ja moraalisten aatteiden ja vastaavien laitosten yhteyttä taloudellisiin suhteisiin; selvitämme, miksi historiallinen materialismi pitää tuotantosuhteita yhteiskunnan perustana ja poliittisia, oikeudellisia ja ideologisia muotoja ja suhteita (valtio, oikeuslaitos, moraali, uskonto, filosofia, taide) päällysrakenteena. Tarkastelemme myös perustan ja päällysrakenteen välistä vuorovaikutusta, päällysrakenteen osuutta yhteiskunnan kehityksessä.

1. Yhteiskunnan perustan ja päällysrakenteen käsite. Perustan määräävä osuus päällysrakenteeseen nähden

Käsitteet „perusta” ja „päällysrakenne” ilmaisevat reaalisen yhteyden, suhteen yhteiskunnan taloudellisen rakenteen ja sen aatteiden ja laitosten välillä sekä viimemainittujen muuttumisen lait. Käyttäessään perustan ja päällysrakenteen käsitteitä kunkin yhteiskuntamuodostuman rakenteen erittelyssä Marx ikään kuin

rinnastaa yhteiskunnan rakennukseen: yhteiskunnassa on pohja, perustus, jolta yhteiskunnallisten aatteiden päällysrakenne kohoaa. Mutta kuten tuonnempana näemme, keskinäissuhteet yhteiskunnan perustan ja päällysrakenteen välillä eivät ole läheskään yhtä yksinkertaiset kuin tavallisen rakennuksen eri osien välillä.

Todellisessa elämässä taloudelliset suhteet ovat kietoutuneet läheisesti poliittisiin, oikeudellisiin, yksityiselämän, perhe-, kansallisiin, uskonnollisiin, moraalisiin ja muihin suhteisiin. Tarkastelkaamme esimerkiksi kansakuntaa tai perhettä. Kansakunnalle on luonteenomaista kielen, taloudellisen elämän, alueen, psyykkisen rakenteen ja kulttuurin yhteisyys. Porvarillisissa yhteiskunnissa kansakunnat koostuvat vastakkaisista luokista, porvaristosta ja proletariaatista. Perheessä on havaittavissa sen jäsenten välisten perheen taloutteen, muuhun yksityiselämään ja työntekoon liittyvien sekä oikeudellisten, moraalisten ja muiden suhteiden aineksia. Tarvittiin tieteellisen abstraktion voima erottamaan yhteiskunnallisten suhteiden koko monimutkaisesta verkosta tuotantosuhteet, taloudelliset suhteet ensisijaisina, perustavina ja saamaan selville, että ideologiset suhteet ovat niistä riippuvaisia.

Yhteiskunnan perusta käsittää kaikki ne ihmisten väliset taloudelliset suhteet, jotka muodostuvat aineellisen tuotannon ja heidän elämänsä uusintamisen prosessissa; niihin kuuluvat ennen kaikkea tuotantovälineiden omistussuhteet, eri sosiaalisten ryhmien, luokkien väliset taloudelliset suhteet ja tuotantovälineiden omistussuhteista johtuvat jaon ja vaihdon muodot.

Ihmisten väliset tuotannolliset suhteet, jotka muodostavat yhteiskunnan taloudellisen perustan, ovat aineellisia suhteita: ne ovat objektiivisesti olemassa, ihmisten tajunnasta ja tahdosta riippumatta ja sen ulkopuolella; ne muodostuvat aineellisen tuotannon prosessissa ja muuttuvat välittömästi tuotantovoimien kehityksen vaikutuksesta. Taloudelliset suhteet, jotka ovat tuotantovoimien kehityksen muoto, määräytyvät niistä, mutta samalla ne itse määräävät koko päällysrakenteen. „Kunkin aikakauden yhteiskunnan taloudellinen rakenne”, kirjoitti Engels, „muodostaa reaalisen pohjan, jolta lähtien viime kädessä on selitettävissä kunakin historian kautena syntynyt, oikeudellisista ja poliittisista laitoksista samoin kuin uskonnollisista, filosofisista

ja muista käsityksistä muodostunut päälysrakenne.”¹ Yhteiskunnan päälysrakenne esiintyy yhteiskuntaelämän taloudellisen sisällön ideologisena, poliittisena ja oikeudellisena muotona.

Yhteiskunnan päälysrakenteeseen kuuluvat kaikki yhteiskunnalliset aatteet ja niitä vastaavat laitokset: valtio, oikeus, poliittiset puolueet, poliittiset aatteet, moraali, taide, filosofia, uskonto, kirkko jne. Kaikille näille eri yhteiskunnallisille ilmiöille on yhteistä se, että ne kasvavat kyseisen yhteiskunnan taloudellisen järjestelmän perustalta, niiden olemassaolon ehtona on tämä järjestelmä, jonka tuotetta ne ovat ja jota ne heijastavat, mikä seikka antaakin perusteen pitää niitä eräiden yhteisten kehityslakien alaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden yhtenäisenä järjestelmänä.

Samalla kuitenkin jokaisella näistä päälysrakenteen ilmiöistä on omat erikoiset kehityksensä lainmukaisuudet ja suhteellinen itsenäisyys sen riippuvaisuuden puitteissa, missä ne ovat perustaan nähden. Päälysrakenteen eri osat, valtio, oikeus ja erilaiset ideologian muodot (filosofia, moraali, taide, uskonto) ovat eri tavoin yhteydessä perustaan ja toisiinsa, ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Jotkut päälysrakenteen osat, esimerkiksi valtio ja oikeus, poliittiset järjestöt ja poliittinen ideologia ovat yhteydessä yhteiskunnan taloudelliseen järjestelmään suoraan ja välittömästi, toiset taas, esimerkiksi filosofia, taide, uskonto, ovat etäämmällä perustasta ja liittyvät siihen välyhteyksien kautta.

Näistä erilaisuuksista huolimatta kaikki päälysrakenteen osat ovat yhteiskunnan taloudellisen rakenteen heijastumista ja muuttuvat sen määräävästä vaikutuksesta.

Yhteiskunnan hallitseva luokka esimerkiksi luo valtion, joka palvelee tämän luokan etujen puolustamista ja vastakkaisten luokkien alistamista. Mutta luokat ja siis myös valtio ovat yhteiskunnan taloudellisen kehityksen tuote.

Yhteiskunnan eri luokkien ja niiden puolueiden suhteet valtiovaltaan hallitsevan luokan välineenä ovat *poliittisia* suhteita. Poliittinen järjestelmä, joka on näiden suhteiden kokonaisuus, on talousjärjestelmästä johdettu *yhteiskunnan poliittinen päälysrakenne*. Kapitalismissa on taloudellisesti hallitsevana luokkana

¹ F. Engels, Anti-Dühring, s. 33.

porvaristo. Kapitalistisen talousjärjestelmän puolustamista varten se luo oman porvarillisen valtionsa, muokkaa ja tunkee yhteiskuntaan oman poliittisen ja muun ideologiansa ja siten siitä tulee hallitseva luokka sekä poliittisella että henkisellä, ideologisella alalla. Työväenluokkaa, riistettyjä työtätekeviä joukkoja sorretaan porvarillisessa yhteiskunnassa paitsi taloudellisesti myös poliittisesti ja ideologisesti.

Ottakaamme tarkasteltavaksi oikeus, oikeudelliset suhteet eli *juridinen päällysrakenne*. Kussakin yhteiskunnassa vallitseva *oikeus* lujittaa ennen kaikkea omistussuhteita. Tämä on varallisuus-oikeuden eli omistusoikeuden tehtävä. Valtio-oikeus ja omistusoikeus lujittavat asianomaisen luokan taloudellisen ja poliittisen vallan koko yhteiskuntaa velvoittavien lakien ja oikeusnormien säätämisen kautta. Valtiovaltaa hyväksennekäyttäen hallitseva luokka säätää omat lakinsa ja saattaa voimaan oman järjestyksensä, pystyttää laitokset tai järjestöt (sotilaalliset, oikeudenkäyttö-, rangaistus-, ideologiset), jotka vartioivat tälle luokalle edullisia lakeja ja järjestystä.

Katsokaamme esimerkiksi poliittista puoluetta. Puolue on luokan kehittynein osa, se puolustaa sen etuja; puolueisiin kuuluu ihmisiä, jotka pitävät johtotähtenään tiettyjen luokkien etuja, aatteita ja päämääriä, sillä nämä luokat on yhteiskunnan taloudellinen rakenne synnyttänyt. Kommunistisen puolueen, joka on työväenluokan kehittynein osa, ideologisena perustana on marxilais-leniniläinen oppi; jokainen kommunistinen puolue on tieteellisesti perustellun marxilaisen ohjelman, teorian ja taktiikan, tahdon ja toiminnan yhtenäisyyden yhteenliittämä; puolueen jäsenten välisillä suhteilla on ideologinen luonne, mutta kommunistiset puolueet eivät olisi voineet syntyä, olla olemassa ja taistella, ellei olisi työväenluokkaa.

Yhteiskunnallisten suhteiden koko moninaisuuden tieteellisen, materialistisen tarkastelun tuloksena marxilaisuus on osoittanut, että „yhteiskunnalliset suhteet jakautuvat aineellisiin ja ideologisiin. Viimeksimainitut ovat vain päällysrakennus ensinmainituille suhteille...”¹ Aineelliset suhteet ovat *ensisijaisia, määrääviä* ja ideologiset suhteet niistä *johtuvia*.

Idealistit koettavat kiistää sen marxilaisuuden esittämän käsityksen, että taloudellinen perusta on ensisijainen ja yhteis-

¹ V. I. Lenin, Teokset, 1. osa, s. 136.

kunnalliset aatteet, poliittiset ja oikeudelliset laitokset ovat johdannaisia siitä. Idealistinen sosiologia pitää yleensä aatteita, tajuntaa, yhteiskunnan henkistä ja poliittista elämää perustana ja taloudellista elämää henkisen ja poliittisen elämän johdannaisena. Idealistisosiologin tajunnassa yhteiskuntaelämän todelliset suhteet esiintyvät ylösalaisin kääntyneinä kuin valokuvauskoneessa.

Toiset, eklektisesti ajattelevat sosiologit pitävät taloutta, politiikkaa ja ideologiaa itsenäisinä, merkitykseltään samanarvoisina tekijöinä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään ilman että kumpikaan niistä olisi perustava tai määräävä. Eklektikkoina he väistävät kysymyksen siitä, mihin yhteiskuntaelämän eri puolten välinen vuorovaikutus perustuu.

Niinpä amerikkalainen sosiologi R. Angell väittää, että ratkaiseva voima kaikissa sosiaalisissa muutoksissa on moraalii. Samalla hän otaksuu, että hänen teoriansa pelastaa sosiologian „dogmaattisesta asenteesta siihen kysymykseen nähden, onko historiassa aineellinen vai aatteellinen tekijä ensisijainen”. Mutta tällaisilla järkeilyillä Angell ei lyö marxilaisuutta vaan itseään. Pitämällä näet moraalii ratkaisevana voimana kaikissa sosiaalisissa muutoksissa hän juuri siten tunnustaa moraalii — joka epäilemättä on aatteellinen tekijä — ensisijaiseksi ja määrääväksi. Samalla kun Angell torjuu asenteen, joka vaatii osoittamaan, mikä tekijä on ensisijainen, määräävä, ja nimittää tällaista asennetta „dogmaattiseksi”, hän esittää eklektisen teorian moraaliiin vaikuttavien eri syiden eli tekijöiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta: a) luonnollisten tekijäin, b) teknologian kehityksen, c) muiden yhteiskuntien taholta kyseiseen yhteiskuntaan tulevan moraalisen paineen ja d) itse moraalisten arvojen keskinäisen vuorovaikutuksen.

Tietenkin joillakin Angellin mainitsemista syistä on jonkinlainen vaikutus ihmisten moraaliiin. Mutta mitkään hänen esiintuomansa tekijät eivät voi antaa selitystä siihen, miksi eri aikakausina vallitsevat moraaliiin normit ovat erilaisia ja vieläpä vastakkaisia. Miksi esimerkiksi USA:ssa atomi- ja muuhun sotaan yllyttämistä pidetään täysin moraalisenä tekona ja sotaan yllyttäjiä eivät hallitsevat piirit ainoastaan jätä rankaisematta, vaan pitävät suuressa arvossa, samaan aikaan kun sosialistisessa yhteiskunnassa sotaan yllytystä pidetään rikoksena ja

ehdottomasti moraalinvastaisena toimintana? Miksi neekereiden syrjimisellä ja jopa lynkkauksella on USA:ssa vuosisadan ikäiset perinteet, kun taas sosialistisessa yhteiskunnassa kaikki kansallisuudet ja rodut ovat tasa-arvoisia?

Idealistiset teoriat eivät semminkään voi selittää, miksi samassa yhteiskunnassa, esimerkiksi kapitalistisessa, muutamien yhteisesti tunnustettujen moraalien normien ohella on tosiasiallisesti olemassa toisilleen vastakkaisia kaksi moraalialueita, kaksi siveellisyyttä; mitä kapitalistit pitävät oikeudenmukaisena ja luonnollisena, sitä työtätekevät pitävät epäoikeudenmukaisena ja luonnonvastaisena. Porvarillinen moraalialue pitää oikeutettuna ja puoltaa kapitalistista omistusta, työläisten riistämistä, työsulkuja, palkkojen alentamista, mutta tuomitsee työläisten lakot. Proletaarinen, kommunistinen moraalialue päinvastoin kieltää kapitalistisen tuotantovälineiden omistuksen ja ihmisen harjoittaman toisen ihmisen riiston. Syitä tähän ei tule etsiä aatteista vaan porvariston ja proletariaatin asemasta, kapitalistisesta talousjärjestelmästä. Idealistiset teoriat ja eklektinen „teoria tekijöistä” eivät anna oikeita tieteellisiä vastauksia näihin sosiologian peruskysymyksiin.

Idealistinen sosiologia väittää, että oikeus luo taloudelliset suhteet, määrää yhteiskunnan kehityksen ja sosiaaliset muutokset ja että lainsäätäjät, tuomarit ja hallintovirkamiehet aiheuttavat tietoisesti tai tiedottomasti nämä muutokset, sillä he voivat valtansa turvin sekä laatia että soveltaa lakeja ilman yhteiskunnan enemmistön siunausta.

Mutta ensinnäkin, miksi lainsäätäjät feodaalisessa maaorjajhteiskunnassa laativat lakeja, jotka määräisivät maaorjatalonpojat oikeudettomuuteen? Miksi he pitivät näitä lakeja oikeudenmukaisina, kun taas kaikkien porvarillisten vallankumousten yhteydessä feodaalisen sääty-yhteiskunnan lait kumottiin epäoikeudenmukaisina? Miksi sosialistisessa yhteiskunnassa porvarillisen yhteiskunnan lait on korvattu uusilla, sosialistisilla laeilla? Mihinkään näihin kysymyksiin ei idealistinen sosiologia voi antaa tieteellisesti perusteltua vastausta.

Oikeuslaitos ja poliittinen valta ovat luonteeltaan historiallisia. Eivät ne ole aina olleet eivätkä tule ikuisesti olemaan yhteiskunnassa. Valtiollista valtaa ja oikeutta säätää ja tulkita lakeja väestön enemmistön mieltä kysymättä ovat tosiasiallisesti toteut-

taneet ja toteuttavat hallitsevat riistäjäluokat sekä orjanomistukseen pohjautuvassa että feodaalisessa ja porvarillisessa yhteiskunnassa. Nämä luokat ovat yhteiskunnan tiettyjen talousjärjestelmien synnyttämiä. Siis yhteiskunnan luonnetta ei määrää oikeus vaan talousjärjestelmä, ja oikeus on vain talousjärjestelmän tuote, sen heijastumista. Tämä ei sulje pois sitä, että oikeus vaikuttaa vuorostaan omaan taloudelliseen perustaansa ja että sillä on aktiivinen osuus sosiaalisissa muutoksissa ja uudistuksissa.

Päällysrakenteessa tapahtuvien muutosten perussy on taloudellisen järjestelmän, yhteiskunnan perustan muuttuminen, mikä tapahtuu silloin, kun kyseisten tuotantosuhteiden vallitessa kehittyneet tuotantovoimat joutuvat ristiriitaan koko näiden suhteiden järjestelmän kanssa. Yhteiskunnan yhden taloudellisen perustan vaihtuminen toiseen johtaa siihen, että yhteiskunnan koko suunnattomassa päällysrakenteessa tapahtuu nopeammin tai hitaammin perinpohjainen muutos, kumous.

Orjanomistuksellisen talousjärjestelmän vaihtuminen feodaaliseen johti myös orjanomistusyhteiskunnan päällysrakenteen vaihtumiseen feodaalisen yhteiskunnan päällysrakenteeseen, feodaaliseen valtioon, feodaaliseen oikeuteen, feodaaliseen ideologiaan. Myöhemmin kun feodaalinen talousjärjestelmä oli jo historiallisesti aikansa elänyt ja sen tilalle 17.—19. vuosisadalla maassa toisensa jälkeen tuli kapitalismi, seurasi taloudellista muutosta myös muutos yhteiskunnan päällysrakenteessa. Kapitalismin taloudelliselle perustalle kasvoi uusi poliittinen, juridinen ja ideologinen päällysrakenne: porvarillinen valtio ja oikeus, porvarillinen demokratia parlamentteineen ja poliittisine puolueineen, porvarillinen moraali, kirjallisuus, taide ja filosofia, jotka kukin omilla erikoisilla keinoillaan puolustavat kapitalistista järjestelmää. Uusi talous ei kuitenkaan synnytä päällysrakennetta automaattisesti. Sekä uudet taloudelliset suhteet että niitä vastaavan päällysrakenteen luo ihmisten toiminta, luokkien taistelu. Talous taas määrää sen perussuunnan, jossa koko päällysrakenne ja sen eri osat kunakin aikakautena lainmukaisesti kehittyvät.

Lopullisena liikkeellepanevana voimana kaikissa yhteiskunnassa tapahtuvissa perusteellisissa muutoksissa on tuotantovoimien kehitys, erityisesti tuotannon tekniikan täydellistyminen.

Tämä kehitys ei kuitenkaan kuvastu päällysrakenteessa välittömästi, vaan niiden muutosten kautta, jotka tapahtuvat yhteiskunnan taloudellisessa rakenteessa. Aineellisen tuotannon kehitys määrää päällysrakenteen kehityksen vasta viime kädessä. Ei voida ymmärtää 18. vuosisadan ranskalaisten materialistien ja ateistien oppien aatteellista sisältöä pelkästään tuon ajan Ranskan tuotannon ja tekniikan erittelyn pohjalla, ellei selvitetä yhteiskunnan luokkarakennetta, eri luokkien asemaa, niiden taistelua ja myös feodaalisen valtion ja oikeuden, kirkon ja uskonnon osuutta sekä tieteen, kirjallisuuden, taiteen ja moraalien vaikutusta näihin oppeihin.

Jos taloudelle, perustalle ovat ominaisia antagonistiset suhteet ja niiden aiheuttama luokkien taistelu, niin voiko päällysrakenne, joka edustaa luokkien ideologisia suhteita, olla kuvastamatta tätä taistelua? Eipä tietenkään.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa taloudelliset suhteet ovat ennen muuta porvariston ja proletariaatin välisiä herruus- ja alistussuhteita. Vastaavasti myös päällysrakenne kuvastaa näitä luokka-antagonismin suhteita. Hallitsevan sijan tällaisen yhteiskunnan päällysrakenteessa saavat vallassaolevan luokan järjestöt ja aatteet, sen valtio, oikeus ja ideologia, jotka suojelevat ja puolustavat olemassaolevaa järjestelmää ja pitävät kurissa työtätekeviä luokkia. Juuri nämä järjestöt ja aatteet määräävät jokaisen luokkapohjaisen talous- ja yhteiskuntamuodostuman päällysrakenteen luonteen, sen kasvot. Tätä tarkoittivat marxisin-leninisin klassikot puhuessaan esimerkiksi kapitalistisen yhteiskunnan porvarillisesta päällysrakenteesta. Mutta kapitalismin oloissa syntyvät myös sorretun luokan aatteet ja järjestöt, jotka nekin kuuluvat päällysrakenteen piiriin.

Porvarillisten laitosten ja aatteiden vastavoimaksi työväenluokka luo oman poliittisen puolueensa, ammattiliittonsa, kulttuurijärjestönsä, sosialistisen ideologian, lehdistönsä, kirjallisuutensa, taiteensa ja moraalinsa, jotka auttavat sitä taistelussa kapitalismin ikeestä vapautumisen, sosialismin voiton puolesta. Sosialistinen ideologia, poliittinen puolue, ammattiliitot ja muut proletariaatin järjestöt syntyvät heijastuksena työväenluokan taloudellisista oloista ja taistelusta porvarillisessa yhteiskunnassa. Päinvastoin kuin hallitsevat porvarilliset aatteet ja laitokset työväenluokan aatteet ja järjestöt eivät puolusta kapita-

listista perustaa, vaan taistelevat sitä vastaan, ovat sille vastakkaiset, valistavat, järjestävät ja kokoavat työväenluokkaa taisteluun kapitalistista järjestelmää vastaan.

Ideologinen taistelu antagonistisessa yhteiskunnassa on taloudessa esiintyvän antagonismin heijastuma ja on niin ollen päällysrakenteen piiriin kuuluva ilmiö.

Hallitsevan luokan aatteet ja laitokset, sen valtio, oikeuslaitos ja ideologia puolustavat ja suojelevat kyseistä järjestelmää.

Jokaisen maan yhteiskunnallisessa elämässä säilyy tavallisesti jätteitä vanhasta perustasta ja sitä vastaavia vanhan päällysrakenteen aineksia ja syntyy uusien taloudellisten suhteiden alkeita, aineksia tai edellytyksiä, samoin myös uusia aatteita, uuden päällysrakenteen aineksia. Historioitsija, joka tutkii jonkin maan taloudellista ja poliittista järjestelmää tai henkistä kulttuuria jonakin määrätyn ajanjaksona, ei voi jättää huomiotta tätä vanhan ja uuden monimutkaista yhteenkietoutumista ja taistelua tutkimansa maan perustassa ja päällysrakenteessa. Tällaisen konkreettisen tutkimuksen esikuvia tavataan marxilaisuuden perustanlaskijain teoksista. Kirjassaan „Louis Bonaparten brumairekuun kahdeksastoista” Marx ei rajoittunut Ranskassa vv. 1848—1850 vallinneiden kapitalististen taloudellisten suhteiden ja niitä vastaavien aatteiden ja laitosten analyysiin, vaan osoitti näiden ohella myös Ranskan taloudellisessa ja poliittisessa rakenteessa eri luokkien, aateliston eri kerrosten, porvariston ja pikkuporvariston maailmankatsomuksessa esiintyvät menneisyyden jäännökset sekä myös proletariaatin uudet, edistykselliset aatteet. Hän selvitti konkreettisesti, miten „eri omistusmuotojen, erilaisten yhteiskunnallisten olemassaolon ehtojen pohjalla kohoaa kokonainen erilaisten ja omalaatuisten tunteiden, harhakuvitelmiä, ajatustapojen ja maailmankatsomusten päällysrakenne”¹.

Erittäin monimutkainen vanhan ja uuden yhteenkietoutuminen ja taistelu yhteiskunnan taloudellisessa perustassa ja päällysrakenteessa tapahtuu yhteiskunnallisen vallankumouksen kautena, kun vanhan yhteiskunnan sisällä ovat kasvaneet uudet tuotantovoimat ja vallankumoukselliset luokat ja kun koittaa

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitut teokset, I osa, s. 224.

vanhojen tuotantosuhdeiden perusteellisen hävittämisen ja uusien tuotantosuhdeiden ja niiden perustalle kasvavan uuden päällysrakenteen pystyttämisen aika.

Siten jokaisella yhteiskuntamuodostumalla on oma perustansa ja sitä vastaava päällysrakenne. Millainen on yhteiskunnan perusta, sellainen on myös sen päällysrakenne.

Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei eri yhteiskuntien päällysrakenteiden välillä voisi olla mitään yhteistä. Antagonististen yhteiskuntamuodostumien perustoille ovat ominaisia eräät yhteiset piirteet: tuotantovälineiden yksityisomistus, riistävän vähemmistön yhteiskunnan työtätekevään enemmistöön kohdistama riisto ja sorto. Siksi myös näiden muodostumien päällysrakenteissa on jotain yhteistä: sekä orjanomistajien että feodaalien ja porvariston ideologit pyrkivät selittämään oikeaksi ja puolustamaan yksityisomistusta, ihmisen harjoittamaa toisen ihmisen riistoa, riistävän vähemmistön valtaa työtätekevään enemmistöön nähden. Näiden yhteiskuntien hallitsevat luokat luovat, hyväksikäyttävät ja kehittävät riistovaltion sortokoneistoa: poliisia, santarmia, armeijaa, vankiloita, oikeuslaitosta, kirkkoja jne. Porvaristo hävitti rajattoman yksinvallan ja feodaalisen maaorjuuden. Mutta samalla kun porvaristo kukisti feodaalisen valtion ja oikeuden, pystytti porvarillis-demokraattisen järjestyksen ja laitokset, se ei kuitenkaan hylännyt kokonaan feodaalivaltion sortokoneistoa, entistä armeijaa, poliisia, virkamiehistöä, kirkkoa, vaan käytti hyväksi ja täydensi koko tätä joukkojen sortamis- ja alistamiskoneistoa. Siten antagonististen yhteiskuntamuodostumien perustojen yhteisiä ja erikoisia piirteitä vastaavat eräät yhteiset ja erikoiset piirteet niiden päällysrakenteissa.

Sitä tosiasiaa, että päällysrakenne vastaa perustaa, ei ole ymmärrettävä metafysiillisesti, ehdottomana ja muuttumattomana. Se ei sulje pois tapauksia, jolloin tämä vastaavuus puuttuu, eikä ristiriitoja, sillä ne ovat väistämättömiä jokaisessa kehitykseltään monimutkaisessa prosessissa. Talousjärjestelmän kehitys johtaa päällysrakenteen eri osien väliseen ristiriitaan, päällysrakenteen ja perustan vastaavuuden rikkoutumiseen.

Päällysrakenne heijastaa taloudellista rakennetta, sen muokoksia, mutta se ei muutu heti eikä automaattisesti taloudellisessa rakenteessa tapahtuvien muutosten seurauksena. Luokka-

yhteiskunnassa sen muuttuminen tapahtuu eri yhteiskuntaluokien ja ryhmien välisen taistelun kautta.

Tarkastelkaamme sellaista poliittista päällysrakennetta, kuin oli tsarismi Venäjällä. Se joutui yhä suurempaan ristiriitaan Venäjällä tapahtuneen kapitalismin kehityksen etujen kanssa. Suojellakseen tilanomistajaluokan etuja talonpoikaisvallankumouksen uhalta tsarismi teki erilaisia myönnytyksiä kapitalismille ja avasi sille kehittymismahdollisuudet talonpoikaisjoukkojen kustannuksella. Samalla tsarismi otti useita askeleita kohti porvarillista monarkiaa (alkaen vuoden 1861 reformista¹ ja erityisesti vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen). Sen oli pakko tyydyttää voimistuvan venäläisen ja ulkolaisen monopolipääoman etuja. Mutta siitä huolimatta tsarismi säilytti yhteiskunnallisen perusluonteensa ja pysyi feodaalisten tilanherrojen valtana. Tuon poliittisen päällysrakenteen jälkeensä jääneisyys ajastaan muodostui yhä vakavammaksi Venäjän taloudellisen kehityksen esteeksi. Sen murskaaminen oli välttämätöntä ja, kuten tiedämme, se tapahtui v. 1917.

Perustan ja päällysrakenteen väliset ristiriidat ovat mahdollisia myös yhden yhteiskunta- ja talousmuodostuman puitteissa. Esimerkiksi kapitalistisen talouden siirtyminen esimonopolistisesta vaiheesta monopolistisen kapitalismin (imperialismin) vaiheeseen aikaansai ristiriitaa porvarillisen yhteiskunnan muuttuneen perustan ja eräiden entisten päällysrakenteen ainesten kesken. Kapitalistisessa taloudessa vallinnutta vapaan kilpailun aikakautta vastasi porvarillinen demokratia, kaupan vapauden, liberalismiin ja pasifismin ideologia, kansojen suverenisuuden aatteet jne. Monopolipääoma ei pyri kaupan ja kilpailun vapauteen, vaan monopoliyhtymien ylivaltaan, muiden maiden ja kansojen orjuuttamiseen. Tällä taloudellisella maa-perällä on tapahtunut rotuvihan, kansalliskiihkon, militarismin sekä hyökkäys- ja anastussotien ideologian propagandan voimistuminen. Imperialistinen porvaristo pyrkii tyypistämään työtätekevien joukkojen sitkeällä taistelulla valloittamia demokraattisia oikeuksia ja vapauksia ja pystyttämään terroristisen sotilasdiktatuurinsa (esimerkiksi fasismin muodossa). Se alistaa valtaansa, suoraan tai välillisesti, valtiokoneiston kytkemällä

¹ Kysymys on maaorjuuden lakkauttamisesta.— *Suom.*

porvarilliset hallitukset välittömästi monopolistisiin pääomaryhmittymiin tai lahjomalla eri tavoin ministereitä, parlamentti-edustajia, pääesikuntien, virastojen, porvarillisten puolueiden johtajia ja myös joitakin työväenliikkeen toimihenkilöitä, jotka ovat irtautuneet joukoista ja pettäneet ne henkilökohtaisten etujensa takia. Porvarillinen demokratia ja porvarillisen liberalismien ideologia joutuvat näissä uusissa olosuhteissa syvään kriisiin.

Tässä tilanteessa on myös työväenluokan pakko muuttaa organisaationsa ja taistelunsa muotoja ja menetelmiä, luoda vallankumouksellisia uuden tyyppin taistelupuolueita, jotka torjuvat päättävästi opportunistimin ja osaavat yhdistää julkisen toiminnan illegaaliseen porvariston terrorin voimistuessa, osaa- vat paljastaa imperialistisen ideologian ja johtaa joukkojen taistelua sosialismin ja demokratian puolesta. Siten imperialistisen porvariston taantumuksellisten pyrkimysten vastapainona voimistuu joukkojen taistelu demokraattisten oikeuksien ja vapauksien puolesta.¹

Kuten tuonnempana osoitetaan, päällysrakenne ei mukaudu passiivisesti perustaan, vaan vaikuttaa siihen aktiivisesti.

2. Perinpohjainen muutos yhteiskunnan perustassa ja päällysrakenteessa

Kyseessä olevan yhteiskuntamuodostuman puitteissa perustassa ja päällysrakenteessa tapahtuvat asteittaiset muutokset on erotettava perinpohjaisista muutoksista, perustan ja päällysrakenteen vallankumouksellisista uudistumisista, jotka tapahtuvat yhteiskuntamuodostuman muuttuessa toiseksi. Kapitalismin siirtyminen esimonopolistisesta vaiheesta monopolikapitalismin vaiheeseen merkitsi taloudellisen perustan ja päällysrakenteen eräiden puolien laadullista muuttumista. Mutta nämä muutokset eivät hävittäneet perustan, valtion, oikeuden tai hallitsevan ideologian porvarillista luonnetta, vaan ainoastaan aiheuttivat

¹ Monopolikapitalistisen taloudellisen perustan ja porvarillisen demokratian, poliittisen päällysrakenteen erään muodon, välisistä ristiriidoista katso Leninin artikkelia „Marxilaisuuden irvikuvasta ja imperialistisesta ekonomismista” (Teokset, 23. osa, ss. 33—39).

niissä muodonmuutoksia ja antoivat niille uusia piirteitä ja ominaisuuksia.

Yhteiskunnan taloudellisen perustan perinpohjainen muuttaminen merkitsee vanhojen, aikansa eläneiden tuotantosuhteiden ja tuotantovoimia kahlehtivien omistusmuotojen hävittämistä. Se merkitsee sellaisten uusien tuotantosuhteiden ja uusien omistusmuotojen luomista ja lujittumista, jotka antavat liikkumatilaa tuotantovoimien kehitykselle. Perinpohjainen muutos, kumous, taloudellisessa perustassa, ts. yhteiskunnan vanhan perustan hävittäminen ja uuden perustan luominen, ei suinkaan sulje pois taloudellisessa kehityksessä esiintyvää periytyvyyttä ja joidenkin vanhojen talousmuotojen hyväksikäyttämistä uuden taloudellisen perustan luomisessa. Sosialistinen talousjärjestelmä esimerkiksi käyttää hyväkseen aina kommunismin korkeampaan vaiheeseen asti sellaisia vanhoja talouden muotoja kuin ovat tavara, kauppa, vaihto samanarvoiseen vastikkeeseen, arvosuhteet, raha ja hinnat, jotka kuitenkin saavat uuden sisällön ja uudet tehtävät.

Kumous päällysrakenteessa yhteiskunnallisen vallankumouksen kautena merkitsee: a) aikansa eläneiden luokkien poliittisen herruuden kukistamista, vanhan vallan kumoamista; b) uuden luokan poliittisen herruuden pystyttämistä, uuden valtiollisen vallan luomista; c) enemmän tai vähemmän jyrkkää vanhan poliittisten ja juridisten laitosten järjestelmän murtamista; d) aikaisemmin vallinneen ideologian voittamista, uuden ideologian kehittämistä ja vakiinnuttamista yhteiskunnan vallitsevaksi ideologiaksi; e) vanhan päällysrakenteen joidenkin ainesten uudistamista ja hyväksikäyttämistä.

Kuten sosialististen vallankumousten kokemus osoittaa, päällysrakenteen kumous ei pääty vielä siihen, että kukistetaan vanha valta ja pystytetään uusi, että luodaan uuteen päällysrakenteeseen kuuluvat laitokset. Päällysrakenteessa suoritettavan kumouksen olemus sisältyy päällysrakenteen kaikkien laitosten työn luokkasisällön perinpohjaiseen muuttamiseen, ja tämä sisältö muuttuu vain yhteiskunta- ja talousjärjestelmän uudistamisen pohjalla. Sosialistinen vallankumous merkitsee riistäjäluokkien herruuden, porvariston vallan kukistamista ja työtätekevien, työläisten ja talonpoikien, vallan pystyttämistä ja tämän vallan käyttämistä voimavipuna talouden ja kulttuurin

mullistuksen, perustan ja päällysrakenteen perinpohjaisen muutoksen toteuttamiseen.

Sosialistinen kumous päällysrakenteessa alkaa porvariston vallan kukistamisesta ja proletariaatin diktatuurin pystyttämisestä, porvarillisen valtiokoneiston murskaamisesta ja uuden proletarisen, sosialistisen valtiokoneiston luomisesta. Proletariaatin poliittisesta puolueesta, joka organisoii sosialistisen vallankumouksen voiton, tulee hallitseva puolue, sosialistisen valtion ja uuden yhteiskunnan rakennustyön johtava voima. Sosialistiseen päällysrakenteeseen kuuluvat sosialistisen valtion ja työväenluokan puolueen lisäksi myös muut työtätekevien järjestöt: työläisten ja toimihenkilöiden ammattiliitot, nuoriso-, nais-, kulttuuri-, valistus- ja muut järjestöt, sekä jo kapitalismin aikana syntyneet että myöhemmin perustetut. Samalla ne työtätekevien järjestöt, jotka ovat olleet olemassa jo kapitalismin vallitessa, saavat uusia tehtäviä, sillä ne kehittyvät nyt uudella taloudellisella pohjalla, sosialismin oloissa ja niiden on ratkaistava uusia tehtäviä. Niinpä ammattiliitot muuttuvat työnantajakapitalisteja ja heidän valtiovaltaansa vastaan käydyn taistelun elimistä ja lakkojen järjestäjistä uuden valtiovallan tueksi, uuden valtion ja talouden hallitsemisen kouluksi, kommunismin kouluksi.

Sosialistisen vallankumouksen kaudella ideologisessa päällysrakenteessa tapahtuva kumous vaatii enemmän aikaa kuin poliittinen ja taloudellinen kumous. Se merkitsee kulttuurin kaikkien laitosten aatteellisen ja luokkasisällön ja niiden työn suunnan samoin kuin ihmisten tajunnan perusteellista muuttumista.

On esimerkiksi välttämätöntä muuttaa vanha koulu, joka asetti päämääräkseen valmentaa ja kasvattaa kuuliaisia virkamiehiä ja käskyläisiä tilanherrojen ja kapitalistien luokkaa varten, uudeksi kouluksi, joka pitää päämääränään valmentaa tietoisia ja aktiivisia kommunistisen yhteiskunnan rakentajia. Mutta tätä päämäärää ei voida saavuttaa kertayrityksellä, pelkillä uuden vallankumouksellisen vallan asetuksilla ja hallinnollisilla määräyksillä. Se toteutetaan hyvin pitkän ajan kuluessa sitä mukaa kuin vanhan sivistyneistön uudelleen kasvattaminen edistyy.

Sosialistinen vallankumous uudistaa entisten kulttuuri-, valistus-, tiede-, kirjallisuus- ja taidelaitosten ja -järjestöjen toiminnan, saattaa sen palvelemaan työtätekeviä, sosialistisen

talouden ja kulttuurin rakennustyötä. Kaikki nämä päällysrakenteen muutokset tapahtuvat taloudellisen mullistuksen pohjalla, kärkevän poliittisen ja ideologisen luokkataistelun, pitkällisen ja vaikean miljoonien ihmisten tajunnan sosialistisen uudelleenmuokkauksen kestäessä.

Ihmisten, etumaisten luokkien ja joukkojen tajunnassa tapahtuva vallankumous alkaa ennen poliittista kumousta ja syvenee ja kehittyy sitä suoritettaessa ja sen pohjalla. Uudet aatteet ja ajatustavat, jotka ovat syntyneet uusien tuotantovoi-
mien ja aikansa eläneiden tuotantosuhteiden välisen ristiriidan pohjalla, pääsevät voitolle taiteen, filosofian ja moraalien alalla. Tässä mielessä marxilaiset puhuvat yhteiskunnallisen tajunnan muodoissa tapahtuvasta vallankumouksesta. Tällöin taiteessa ja filosofiassa, samalla kun kaikki taantumuksellinen hylätään, säilyy aatteiden ja suurten kulttuuriarvojen periytyvyys. Sosialistinen yhteiskunta pitää arvossa Aristofaneen, Praksiteleen, Shakespearen, Rafaelin, Puškinin ja Tolstoin teoksia ja luomuksia.

Kun marxilaiset sanovat, että vallankumouksellinen luokka tuhoaa vanhentunutta perustaa suojelevan päällysrakenteen, on puhe yli-ikäiseksi tulleen taantumusluokan taantumuksellisista laitoksista ja aatteista ja ennen kaikkea sen valtiosta ja oikeuslaitoksesta. Mitä tulee entisissä yhteiskuntamuodostumissa niiden perustojen pohjalla luotuihin edistyksellisiin aatteisiin, edistysmieliseen taiteeseen ja kirjallisuuteen, uusi yhteiskunta ottaa ne perintönä itselleen ja säilyttää. Menneen ajan suuri taide saa myös uuden merkityksen suorittaessaan uuden yhteiskuntajärjestelmän edellyttämiä yhteiskunnallisia tehtäviä.

Mätänevän kapitalismin kausi asettaa kansojen kulttuuri-saavutukset uhanalaisiksi ja saattaa klassillisen taiteen tuotteet unohduksiin. Suuren klassillisen realistisen taiteen sijasta taantumuksellinen porvaristo nostaa kunniaan rappeutuvan dekadenttisen taiteen (abstraktionismin, konstruktivismin ym.).

Sosialistinen vallankumous ja työväenluokka todella pelastavat ja varjelevat kaikkia todella suuria taidetuotteita, jotka sosialismin vallitessa vasta tulevat ensi kerran historiassa koko kansan omaisuudeksi. Kommunistinen puolue on käynyt ja käy taistelua nihilististä ja anarkistista maailmankulttuurin aarteisiin suhtautumista vastaan.

Porvarillisissa vallankumouksissa uuden kapitalistisen talousmuodon luominen tapahtuu ennen poliittista kumousta; porvarillinen vallankumous ainoastaan lujittaa vanhan feodaalisen yhteiskunnan helmassa omaehtoisesti tapahtuneen taloudellisen kumouksen ja turvaa porvarillisen valtion ja oikeuslaitoksen avulla edellytykset kapitalistisen perustan kehitykselle. Toisin on asianlaita sosialistisessa vallankumouksessa. Tällöinkin uusien tuotantovoimien ja aikansa eläneiden kapitalististen tuotantosuhteiden välinen yhteentörmäys tapahtuu ennen poliittista kumousta, uusien valtiollisten ja oikeudellisten laitosten syntymistä. Mutta sosialistinen talousmuoto ei voi syntyä kapitalismin uumenissa, sillä sen syntyminen edellyttää kapitalistisen tuotantovälineiden yksityisomistuksen hävittämistä, ja tätä taas on mahdoton suorittaa hävittämättä porvariston valtaa ja pystyttämättä työväenluokan diktatuuria. Siksi sosialistisen perustan luomista edeltää proletariaatin poliittinen vallankumous.

Marxilaisuuden vastustajat näkevät tässä ristiriidan, poikkeamisen historiallisesta materialismista: proletariaatin poliittinen vallankumous on taloudellisen kumouksen ehtona. He eivät halua ymmärtää sitä, että poliittisen proletaarisen vallankumouksen aiheuttavat ennen kaikkea taloudelliset syyt ja tarpeet. Itse tuon vallankumouksen tekijä, työväenluokka, on kapitalismin koko edelläkäyneen taloudellisen kehityksen tuote; ellei sitä olisi, ei olisi myöskään sosialistista vallankumousta. Edelleen, ilman kapitalismin taloudellisen kehityksen luomia aineellisia edellytyksiä, ilman jättiläismäistä työn yhteiskunnallistamista sosialismi olisi mahdoton.

Sosialistinen päällysrakenne ei muodostu valmiiksi heti poliittisen kumouksen tapahduttua, vaan muotoutuu ja kehittyy talousjärjestelmän muuttumisen pohjalla ja samaan aikaan auttaa sosialistisen talouden muotoilemista, kehittymistä ja puolustamista. Päällysrakenteeseen kuuluvien eri laitosten toiminta, tehtävät, sisältö ja työmuodot muuttuvat taloudellisen perustan kehityksen mukana. Esimerkin sosialistisen päällysrakenteen riippuvaisuussuhteesta sosialistisen perustan kehitykseen nähdessä tarjoo sosialistisen neuvostovaltion tehtävien muuttuminen sen jälkeen, kun oli luotu sosialismin taloudellinen perusta ja edelleen laajamittaiseen kommunismin rakentamiseen siirryttäessä.

Siis myös sosialismiin siirryttäessä päällysrakenne muuttuu ja kehittyy taloudellisen perustan määräävän vaikutuksen alaisena. Omalaatuisuus sisältyy tässä siihen, että sosialistinen päällysrakenne *alkaa* muotoutumisensa sosialistisen vallankumouksen yleisen kehityksen kulussa, ennen taloudellisen kumouksen alkamista ja toimii tämän kumouksen mahtavana välineenä.

Marxilaisuuden selvittämät yleiset lait ilmenevät luonnollisesti eri tavoin erilaisissa historiallisissa olosuhteissa. Nämä muodonmuutokset eivät kumoa perustaa ja päällysrakennetta koskevaa lakia, vaan tekevät konkreettiseksi ja vahvistavat sen.

Samoin kuin samantyyppiseen taloudelliseen perustaan voi liittyä erikoispiirteitä riippuen sen syntymisen historiallisista olosuhteista eri maissa, kansallisista ja kansainvälisistä suhteista, maantieteellisistä oloista jne., samoin myös sen vaihtuminen toiseen perustaan yhteisten piirteiden ohella sisältää eikä voikaan olla sisältämättä paljon omaperäistä kussakin maassa. Eri maissa esiintyy suurta vaihtelevaisuutta kapitalistisen perustan kehityksessä. Eikä sosialisminkaan taloudellisen perustan kehityksessä ilmene sen vähempää vaihtelevaisuutta esimerkiksi Neuvostoliitossa, Kiinassa ja muissa kansandemokratian maissa. Luonnehtiessaan maailmanhistorian yleistä kulkua Lenin korosti erityisesti *yksityisten maiden kehityksen järjestyksessä ja muodoissa esiintyvää omaperäisyyttä*, mikä ei vähimmässäkään määrässä kumoa historian yleisiä lainmukaisuuksia kokonaisuutena katsoen.

Perustan kehityksessä tavattavalla omaperäisyydellä on vastineensa myös päällysrakenteen kehityksen erikoispiirteissä. Orjanomistuksellisen yhteiskunnan poliittisena päällysrakenteena oli eri aikoina ja eri maissa milloin orjanomistajain monarkia (entisajan despoottiset yksinvallat), milloin aristokraattinen, milloin demokraattinen orjanomistajain tasavalta (muinainen Kreikka). Nykyajan kapitalismin poliittisena päällysrakenteena esiintyy eri maissa milloin perustuslaillinen parlamentaarinen monarkia (Englanti, Ruotsi, Hollanti, Belgia), milloin porvarillis-demokraattinen parlamentaarinen tasavalta (Ranska, USA), milloin fasistinen diktatuuri (esimerkiksi hitleiriläinen Saksa). Lisäksi kullakin näistä poliittisen päällysrakenteen muodoista on omat erikoispiirteensä eri maissa. Niinpä Ranska ja USA ovat porvarillisia tasavaltoja, mutta niiden

välillä on myös eräitä eroavuuksia, jotka heijastavat näiden maiden talousmuodon ja niissä vallitsevan luokkien voimasuhteen erikoispiirteitä.

Marxismi-leninismi on osoittanut myös sosialistisen yhteiskunnan päällysrakenteessa eri maissa esiintyvän omaperäisyyden, proletariaatin diktatuurin, sosialistisen demokratian omaperäisyyden, samalla korostaen, että sosialistisen valtion *olemus* on aina sama.

3. Päällysrakenteen aktiivinen osuus

Porvarilliset marxilaisuuden arvostelijat sanovat, että marxilaisuus antaa historiasta „yksipuolisen”, taloudellisen selityksen pelkän „taloudellisen tekijän” avulla ja kieltää muiden tekijöiden, poliittisten, ideologisten, psykologisten, uskonnollisten, kulttuuri- ym. tekijäin vaikutuksen ja merkityksen. Tällainen marxilaisuuden arvostelu osoittaa arvostelijain tietämättömyyttä.

Kun historiallinen materialismi selittää perustan osuuden määrääväksi päällysrakenteeseen nähden, se ei suinkaan kiellä päällysrakenteen aktiivista osuutta, sen vaikutusta vuorostaan perustaan, ei kiellä vaan vaatii välttämättä ottamaan huomioon perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutuksen yhteiskunnan kehitysprosessissa. Mutta perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutus ei ole kahden toisistaan riippumattoman merkitykseltään samanarvoisen „tekijän” välistä vuorovaikutusta; päällysrakenteen on perustan heijastuma, sen johdannainen. Perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutus tapahtuu taloudellisen perustan pohjalta: juuri perusta synnyttää itseään vastaavan päällysrakenteen ja määrää sen kehityssuunnan. Vasta selvitettyämme tämän pääasian voimme määritellä oikein perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutuksen luonteen, päällysrakenteen tehtävät, sen aktiivisen osuuden yhteiskunnan kehityksessä ja sen perustaan kohdistaman vaikutuksen mahdollisuudet ja rajat.

Päällysrakenteen ei ole perustan passiivinen seuraus tai yhteiskuntarakennuksen jokin ulkonainen koriste. Kun riistäjäluokat monien vuosisatojen kuluessa loivat ja lujittivat poliittiset ja juridiset laitoksensa, tukivat uskontoa ja kirkkoa, kehittivät ja

tyrkyttivät joukoille omaa ideologiaansa, niin ne menettelivät näin voidakseen näiden keinojen avulla lujittaa valtaansa työtekeviin joukkoihin, yhteiskunnan enemmistöön nähden. Kun riistetyt luokat pyrkivät hävittämään niitä sortavat hallitsevien riistäjäloukkien laitokset ja luovat omia järjestöjään, oman ideologiaansa, niin selityksenä siihen on niiden vapautumisensa puolesta käymän taistelun tarpeet. Jos marxilaiset olisivat sitä mieltä, että päällysrakenne ei esitä aktiivista osaa historiassa, niin miksi he kehottaisivat työläisiä taisteluun porvarillista valtiota ja taantumuksellista porvarillista politiikkaa ja ideologiaa vastaan proletariaatin diktatuurin voiton ja sosialistisen ideologian puolesta?

Valtio on hallitsevan luokan voimakkain ase. Siihen keskittyy kyseisen luokan taloudellinen ja poliittinen mahti. Sosialistinen valtio keskittää käsiinsä kansan koko taloudellisen ja poliittisen mahdin.

Valtio voi vaikuttaa edistyksellisesti, jouduttaa ja helpottaa taloudellista kehitystä, mutta se voi toimenpiteillään myös jarruttaa taloudellista kehitystä, jossa tapauksessa se heikentää taloudellista perustaansa ja sen politiikka kokee väistämättä tappion. Nykyisen mätänevän kapitalismin porvarillinen päällysrakenne esittää erittäin taantumuksellista osaa yrittäessään tukahduttaa työväenluokan pyrkimyksen hävittää kapitalistiset tuotantosuhteet, jotka ovat muuttuneet tuotantovoimien kehityksen kahleiksi.

Myös oikeuslaitos, jonka avulla hallitseva luokka lujittaa sen taloudellisen järjestyksen, jonka pohjalla sen valta lepää, vaikuttaa aktiivisesti taloudelliseen perustaan. Vallassaoleva luokka vaikuttaa taloudelliseen kehitykseen säätämällä omistusta, työtä, omaisuuksien perimistä, luotonantoa, lainoja, teollisuutta, kaupaa, keksintöjä jne. koskevia lakeja.

Merkitseekö se, että valtio ja oikeuslaitos voivat määrätä talouden kehityksen ja saattaa sen kulkemaan mihin suuntaan tahansa, kumota taloudellisten lakien vaikutuksen? Eipä suinkaan. Niin kovin kuin porvarilliset hallitukset esimerkiksi yrittävätkin „suunnitella” kapitalistisen talouden kehitystä, poistaa tuotannon kehityksen jaksoittaisuuden ja liikatuotannon pulat, eivät ne onnistu siinä milloinkaan. Porvarillisten ideologioiden ja poliitikkojen ylvästelevät lausunnot ja ennustelut kapitalismin

kukoistuksesta ja „süünnitelmallisesta kapitalismista” osoittautuvat väistämättä paikkansapitämättömiksi jokaisen liikatuotannon pulan koittaessa. Marxin selville saamia taloudellisia lakeja ei voida poistaa toittamalla, että „marxilaisuus on kumottu”. Tällaista toittamista ja ennustamista on sadan vuoden aikana ollut paljon, mutta Marxin havaitsemat taloudellisen kehityksen lait jatkavat toimintaansa järkähtämättömällä voimalla.

Valtio ja oikeuslaitos voivat tietenkin heikentää joitakin asianomaiseen talousjärjestelmään liittyviä tendenssejä ja jonkin verran rajoittaa niiden vaikutusta ja voimistaa toisia tendenssejä.¹ Tässä yhteydessä on välttämätöntä ottaa huomioon päällysrakenteen ja sen vaikutuksen mekanismin koko monimutkaisuus. Porvarillinen valtio ja oikeus, jotka ilmentävät ja puolustavat hallitsevan luokan etuja, kohtaavat sorrettujen luokkien taholta vastustusta ja vastarintaa näiden puolustaessa omia etujaan ja pyrkiessä saamaan joitakin myönnytyksiä ja uudistuksia samalla kun ne käyvät taistelua lopullisten päämääriensä puolesta. Samalla kun porvariston hallituspuolueet, jotka tulevat valtaan toinen toisensa sijaan, puolustavat porvariston yhteisiä etuja työtätekeviä vastaan, ne puolustavat luokkansa yhden osan etuja ja etuoikeuksia joskus myös toisen osan kustannuksella ja saavat luonnollisesti vastaansa viime mainitun osan vastustuksen.

Päällysrakenne ei siis suinkaan seuraa passiivisesti taloudellisen kehityksen jäljessä, kuten „luonnonvaraisuuden teorian” ja „taloudellisen materialismin” kannattajat väittävät. Vaikuttaessaan vuorostaan perustaan päällysrakenne kokonaisuudessaan tai sen jotkin osat joutuvat usein ristiriitaan perustan tai sen joidenkin puolien kanssa. Kuten aikaisemmin on osoitettu, yhteiskunnallisen vallankumouksen kaudella vanha päällysrakenne joutuu ristiriitaan uusien tuotantosuhteiden ja tuotantovoimien kehityksen vaatimusten kanssa. Uusi päällysrakenne, joka käy taistelua vanhan perustan jäännöksiä vastaan, edesauttaa niiden hävittämistä ja jouduttaa uuden perustan ja uusien tuotantovoimien kehitystä.

¹ Niinpä esimerkiksi kapitalististen monopolien ja niiden valtion harjoittamalla talouden militarisoinnilla on jossain määrin rajoittava vaikutus kapitalistisen tuotannon jaksojen liikuntaan, tämän liikunnan muotoihin ja nopeuteen, mutta se ei voida poistaa aika ajoin tapahtuvia liikatuotannon pulia.

Erittäin suuri on sosialistisen päällysrakenteen (sosialistisen valtion ja oikeuden, sosialistisen ideologian) aktiivinen, uudistava ja luova osuus kapitalistisen yhteiskunnan vallankumouksellisessa muuttamisessa ja sosialistisen yhteiskunnan luomisessa ja puolustamisessa. Sosialististen maiden kommunististen puolueiden toiminta vahvistaa hyvin selvästi sen, miten suuri uudistava osuus sosialistisella päällysrakenteella on yhteiskunnan kehityksessä. Sosialististen maiden kommunistiset puolueet ovat sosialististen valtioiden johtava ja ohjaava voima. Marxilaisen puolueen ideologia ja politiikka innoittaa, järjestää ja suuntaa ei vain uuden päällysrakenteen laitosten toimintaa, jonka johtava osa se itse on, vaan myös taloudellista rakennustyötä, koko kansanjoukkojen historiallista luovaa toimintaa.

Sosialistinen päällysrakenteeseen esittää aktiivista osaa kommunismin rakentamisessa. Kommunismin aineellisen ja teknillisen perustan luominen, kaikkien tuotantovoimien kehityksen uusi valtava nousu ja aineellisten hyödykkeiden runsauden aikaansaaminen luovat lainmukaisesti edellytykset uusille syvällisille laadullisille muutoksille taloudessa, sosialististen tuotantosuhteiden uudelle kehitykselle ja täydellistymiselle ja yhteiskunnan, sosialistisen taloudellisen perustan kasvamiselle kommunistiseksi. Vastaavasti myös yhteiskunnan päällysrakenteen ja sen kaikkien laitosten työskentely kehittyy ja täydellistyy. Sosialistinen demokratia saavuttaa korkeimman kehitysasteensa, mikä valmistaa edellytykset valtion täydelliselle häviämiseksi ja sen korvaamiselle kommunistisella itsehallinnolla. Kapitalismin jäänteet ihmisten tajunnasta, porvarillisen moraalin, uskonnon yms. jäänteet tulevat täydellisesti poistetuksi. Kommunismin, kommunistisen moraalin periaatteet tulevat ihmisten elämäntavaksi, lihaksi ja vereksi, kaikkien ihmisten käyttäytymisen normiksi.

Historiallisen materialismin väite perustan määräävästä osuudesta päällysrakenteeseen nähden ja päällysrakenteen vastavuoroisesta vaikutuksesta perustaan sekä päällysrakenteen aktiivisesta osuudesta säilyttää täydellisesti ja kokonaan pätevyytensä myös yhteiskunnan siirtyessä kapitalismista sosialismiin sekä myös kommunistisessa yhteiskunnassa. Samalla *päällysrakenteen merkitys lisääntyy*, koska sosialistinen talous

ei kehity luonnonvaraisesti, vaan sitä rakennetaan suunnitelmallisesti ja tietoisesti kommunistisen puolueen ja koko kansan sosialistisen valtion johdolla, joiden toiminta nojautuu yhteiskunnan kehityksen ja sosialismin ja kommunismin rakentamisen objektiivisia lakeja koskevaan marxilaiseen tieteeseen. Kommunistinen puolue toteuttaa johtavaa ja ohjaavaa osaa sosialistisen talouden ja sen pohjalle kohoavan sosialistisen päällysrakenteen rakentamisessa ja kehittämisessä. Se johtaa kaikkien niiden laitojen työtä, jotka suorittavat työtätekevien kommunistista kasvattamista ja kapitalismin jäänteiden poistamista ihmisten tajunnasta. Se kehittää sosialistista ideologiaa, ohjaa sosialistisen taiteen kehitystä ja kasvattaa joukkoja kommunistisen moraalien hengessä.

Perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutusta koskevien lakien tuntemuksen avulla sosialistinen yhteiskunta kehittää eteenpäin ja käyttää hyväksi sosialistista päällysrakennetta kommunismin taloudellisen perustan rakentamisessa ja joukkojen luovan toiminnan järjestämisessä. NKP:n suorittama teollisuuden ja maatalouden hallintoelinten uudelleenjärjestely, liittotasavaltojen oikeuksien laajentaminen, uuden perustuslain laatiminen, kansanopetusjärjestelmän, yhteiskunnallisten järjestöjen ja kulttuurilaitosten toiminnan uudistaminen ovat esimerkkinä päällysrakenteen eri osien täydellistämistä kommunismin rakentamisen tehtävien menestyksellistä toteuttamista varten.